

Motion till riksdagen 2025/26:4096

av **Jacob Risberg m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2025/26:228 Ett modernt och anpassat regelverk för krigsmateriel

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud bör införas mot export av krigsmateriel, inklusive följdleveranser, till diktaturer, krigförande länder och länder som begår omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att risken för att krigsmateriel, programvara, teknik eller tekniskt kunnande förs vidare till tredjeland alltid ska vägas in vid tillståndsprövningen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen avslår regeringens förslag om nya bedömningsgrunder i riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan i alla delar förutom borttagandet av hänvisningen till neutralitetsrätten.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag om en ny sekretessbestämmelse för uppgifter om programvara, teknik eller tekniskt bistånd i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast ska återkomma med ett tydligare förslag till sekretessbestämmelse för uppgifter om programvara, teknik eller tekniskt bistånd som tar hänsyn till remissinstansernas och Lagrådets synpunkter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen avslår regeringens förslag om att Sverige ska ansluta sig till avtalet om exportkontroll på försvarsområdet.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av ett fördjupat europeiskt försvarssamarbete med respekt för svenskt regelverk för krigsmaterielexport och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Regeringens proposition syftar till att skapa ett mer modernt och ändamålsenligt regelverk för krigsmaterielområdet. I vissa delar innebär förslagen också välkomna förbättringar, exempelvis genom skärpta regler för vapentillverkning och vissa förtydliganden i regelverket. Men i andra delar går regeringen i motsatt riktning. I stället för att stärka kontrollen över svensk krigsmaterielexport riskerar propositionen att öppna för ytterligare uppluckringar. Samtidigt lämnas en av de mest grundläggande bristerna i det nuvarande regelverket orörd; det svenska demokratikriteriet är fortfarande för svagt. Så länge export alltså kan tillåtas till auktoritära stater och länder som allvarligt kränker mänskliga rättigheter kan regelverket inte beskrivas som vare sig modernt eller tillräckligt ansvarsfullt.

Lagen om krigsmaterielexport måste skärpas ytterligare

Som framgår av propositionen är syftet med exportkontrollen att säkerställa att produkter och teknik endast når mottagare som är acceptabla för Sverige, och att de inte sprids vidare till oönskade mottagare eller används på ett oacceptabelt sätt. Problemet är att detta syfte inte uppnås i dag.

Trots införandet av det s.k. demokratikriteriet 2018 är det nuvarande regelverket fortfarande otillräckligt. Export till länder som Turkiet, Förenade arabemiraten och Thailand beviljas alltså, trots återkommande och allvarlig kritik mot brister i demokrati och mänskliga rättigheter. Miljöpartiet har därför länge drivit kravet på ett absolut exportförbud till diktaturer, krigförande länder och länder som begår omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter. Ett sådant förbud måste också omfatta följdleveranser. Samtidigt ska detta inte hindra att Sverige kan bistå ett land som utsätts för ett väpnat angrepp, något som tyvärr aktualiserats genom Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Svensk vapentillverkning och vapenexport får aldrig bidra till att undergräva det globala arbetet för fred, demokrati och mänskliga rättigheter.

De uppgifter som nyligen framkommit om den svenska Gripenaffären med Thailand understryker behovet av en skärpt lagstiftning för att skydda Sveriges säkerhetspolitiska intressen. Enligt Kalla faktas granskning varnade FOI redan före affären för att kunskap om de svenska stridsflygplanen skulle kunna läcka vidare till Kina, och i förlängningen även till Ryssland. Ändå godkändes exporten. Av granskningen framgår också att ISP kände till riskerna. Att Thailand redan tidigare hade köpt Gripen användes dessutom som grund för att behandla affären som en följdleverans, trots att det enligt kritiker rörde sig om en ny version av systemet. Detta illustrerar en allvarlig brist i dagens ordning. Exportkontrollen kan inte enbart ta sikte på den formella mottagaren. Den måste också väga in risken för att materiel, teknik, programvara eller operativ kunskap sprids vidare till tredje land, särskilt när det gäller stater som Sverige inte bör bidra till att stärka militärt eller teknologiskt. För Miljöpartiet är det självklart att sådan risk för vidareföring måste ges en tydligare och mer självständig betydelse i tillståndsprövningen. Annars riskerar svensk krigsmaterielexport att indirekt bidra till att stärka aktörer som står i strid med Sveriges säkerhetsintressen.

Sverige behöver ett modernt regelverk även för import av krigsmateriel

Den historiska upprustning av försvaret vi just nu genomför kommer att innebära ökad import av krigsmateriel. Att importera krigsmateriel är ofta stora upphandlingar. Ett avtal kan innebära löften om leveranser som sträcker sig över decennier. När vi nu befinner oss i en historiskt stor upprustning innebär detta att Sverige kommer att köpa in essentiella system för försvaret från andra länder som vi därigenom blir direkt beroende av under lång tid. Det saknas transparens och styrning kring hur dessa avvägningar görs. Beroendeställningen som Sverige hamnar i efter tecknat avtal kan få konsekvenser för vilka politiska ställningstaganden Sverige kan ta mot det exporterande landet framöver. Ett konkret exempel från exportsidan är Turkiets krav på att Sverige skulle återuppta export till landet för att Turkiet skulle godkänna Sveriges Natoansökan. Motsvarande scenarion kopplat till import är inte osannolika.

De säkerhetspolitiska avvägningar som måste göras, och de långsiktiga konsekvenser krigsmaterielimport kan få, tas inte på tillräckligt stort allvar i dag. En annan aspekt att ta hänsyn till för att säkra långsiktigheten i importen är risken för suboptimering. När en snabb upprustning ska ske finns en risk att Sverige köper system som är snabbt tillgängliga, men som undergräver vår materielförsörjning på sikt. Därför bör lagstiftning som motsvarar den som finns gällande export av krigsmateriel även tas fram för import av densamma.

Miljöpartiet vill att importen i högre grad kontrolleras säkerhetspolitiskt och inte bara som ett praktiskt förfarande hos FMV, baserat på prestanda och pris. Regeringen bör därför tillsätta en utredning för att se över hur en kontroll av import av krigsmateriel ska införas och integreras inom det nuvarande regelverket.

Ändringar till följd av Natomedlemskapet i riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan

Miljöpartiet respekterar Natomedlemskapet och ser att fördjupat samarbete om anskaffning av krigsmateriel tillsammans med våra allierade i Nato och EU är en nödvändighet med tanke på det allvarliga säkerhetspolitiska läge som Europa befinner sig i. Att hänvisningen till neutralitetsrätten tas bort är en rimlig följd av Nato-medlemskapet. I övrigt anser vi att regeringens förslag går för långt. Som anført ovan anser vi att svensk exportlagstiftning redan lämnar för stort utrymme för export till diktaturer och länder som begår omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, och vi är oroliga att regeringens förslag till nya riktlinjer ytterligare kommer att försvaga regelverket.

Det är alltså inte möjligheten att utveckla och tillverka materiel för allierades räkning utan att det föreligger ett motsvarande intresse om anskaffning från det svenska försvaret i sig som vi är kritiska till, utan behovet av de långtgående ändringarna av riktlinjerna. Det framgår redan i riktlinjerna att en helhetsbedömning ska göras ”av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter”. Låt oss också betona att Natomedlemskapet i sig inte ställer några krav på åtaganden vad gäller krigsmateriel, något som både Förvarshögskolan och Svenska freds- och skiljedomsföreningen lyft i sina remissvar. Däremot värderas samarbetet inom Nato redan högt i svenska exportbeslut, utan de föreslagna ändringarna av riktlinjerna.

Regeringens förslag ger vidare intrycket att det inte skulle behövas någon närmare prövning av om utförsel eller samverkan med allierade är förenlig med principerna och målen för svensk utrikespolitik. En sådan överensstämmelse tycks i stället i stort sett förutsättas. Möjligen kan formuleringen ”i princip” sägas lämna ett visst utrymme att neka utförsel även till allierade. För Miljöpartiet är det dock avgörande att Sverige även fortsättningsvis för en självständig utrikespolitik och står fast i försvaret av folkrätten. Erfarenheterna visar tydligt att allierade staters agerande inte alltid är förenligt med dessa principer. USA:s krig i Irak, angreppen USA utför mot Iran tillsammans med Israel, liksom Turkiets folkrättsstridiga attacker i norra Syrien, visar att svensk utrikespolitisk hållning även framöver kan komma att stå i konflikt med utförsel av krigsmateriel till en allierad stat. Därför måste en noggrann bedömning göras i varje enskilt fall också framöver.

Slutligen påpekar regeringen i propositionen att det inom nuvarande riktlinjer redan finns utrymme att ta en bredare säkerhetspolitisk hänsyn vid tillståndsgivningen. Det säkerhetspolitiska läget för våra allierade, givet att vi alla är en del av samma kollektiva försvar och Sveriges åtagande att bidra till detsamma, torde vara en självklar del av detta. Vi delar därför inte regeringens bild av att detta är skäl nog att ytterligare förändra riktlinjerna, åtminstone inte i den breda bemärkelse som regeringen föreslår i propositionen. Som Försvarshögskolan skriver i sitt remissvar: ”Förslagen till anpassade riktlinjer tycks i stället ytterst handla om att manifestera att artikel 5 tas på allvar.” Vi menar att detta kan manifesteras bättre på andra och betydligt mer ändamålsenliga sätt än att luckra upp riktlinjerna och riskera att svensk krigsmateriel hamnar i orätta händer. Vi yrkar därför avslag på regeringens förslag till ändringar, utöver hänvisningen till neutralitetsprincipen.

En ny sekretessbestämmelse för uppgifter om programvara, teknik eller tekniskt bistånd

Regeringen föreslår en ny sekretessbestämmelse om teknik och tekniskt bistånd. Miljöpartiet står bakom behovet av en ny sekretessbestämmelse, men anser att det är anmärkningsvärt att regeringen valt att ignorera den långa rad remissinstanser som betonat att det är otydligt vad skillnaden mellan teknik och tekniskt bistånd innebär. Att regeringen inte hört sammat behoven av att förtydliga detta i lagstiftningen innebär risker i tillämpningen som kan leda till osäkerhet och onödiga fördröjningar i handläggningen. Detta är särskilt viktigt då sekretessbestämmelsen saknar tidsgräns. Miljöpartiet anser att en så pass omfattande sekretessbestämmelse inte får lämna utrymme för otydlighet i tolkningen. Regeringen bör därför återkomma med ett tydligare förslag som tar hänsyn till såväl remissinstansernas som Lagrådets synpunkter.

Avtal om exportkontroll på försvarsområdet

Miljöpartiet ser att ett fördjupat europeiskt samarbete på försvarsområdet, inte minst med nära partnerländer som Storbritannien, Spanien, Frankrike och Tyskland, är en naturlig följd av bl.a. Natomedlemskapet. Givet det allvarliga säkerhetspolitiska läget i Europa finns det starka skäl att fördjupa samarbetet med våra europeiska allierade, både för att stärka den gemensamma säkerheten och för att använda resurser mer effektivt. Att minska onödig handläggning och skapa mer effektiva processer är i grunden

eftersträvansvärt, inte minst för att underlätta gemensam utveckling och anskaffning av materiel. Sådan effektivisering får dock aldrig ske på bekostnad av den svenska exportkontrollens integritet. Vi motsätter oss därför att Sverige ingår avtalet om exportkontroll på försvarsområdet i den form som nu föreslås. Skälet är att avtalet riskerar att urholka svensk lagstiftning genom att försvåra möjligheten att motsätta sig export eller överföring till tredjeland. Av avtalet framgår att en part endast får invända mot en export till tredjeland om denna riskerar att skada landets direkta intressen eller nationella säkerhet. Det är en alltför snäv ordning. Svensk exportkontroll ska inte bara värna snävt definierade säkerhetsintressen, utan också ta hänsyn till demokrati, mänskliga rättigheter och risken för att materiel bidrar till väpnade konflikter eller förtryck. Avtalet innebär därmed ännu en försvagning av ett regelverk som redan i dag är otillräckligt. Hade samarbetet i stället utgått från svensk lagstiftning och svenska principer för exportkontroll hade det funnits bättre förutsättningar att ställa sig bakom det.

Jacob Risberg (MP)

Ulf Holm (MP)

Janine Alm Ericson (MP)